

Verzameld werk

AFBEELDING 1. | De grote vitrine met een deel van de collectie Drent. Arie Drent verzamelde gedurende tientallen jaren in de zandafgravingen en -zuigerijen van Westerhaar, Sibculo en Kloosterhaar en bouwde zo een rijke collectie oostelijk-grind-fossielen op.

De Paleontologische Studieruimte Baltica te Almelo

PERCY VAN KEULEN
PSFVANKEULEN@GMAIL.COM

Twentepoort Oost, aan de rand van Almelo, is een bedrijventerrein als zovele andere in Nederland. Hier bevindt zich de werkplaats van hovenier Erik Izaks (67). Niets aan de buitenkant doet vermoeden dat zich achter de gevel een ware schatkamer van fossielen bevindt.

Boven de eigenlijke loods met gereedschappen en machines is een verdieping gebouwd die in drie kamers is verdeeld. Wie de trap opgaat, komt in

een museum terecht: langs vrijwel alle wanden van de kamers staan tafel- en kastvitrines, gevuld met duizenden fossielen, alles goed verlicht. Boven de

vitruines hangen oude prenten en foto's van fossielen en geologische kaarten. Twee grote surrealistische schilderijen met ammonieten in de hoofdrol, vervaardigd door kunstschilder Beppie Kamphuis, sieren de achterwand van de grootste ruimte. Hier staan ook kasten met een behoorlijke collectie boeken over paleontologie.

Fossielen uit het oostelijk grind

Sinds februari van dit jaar luidt de officiële benaming van dit fossielenparadijs 'Paleontologische Studieruimte Baltica'. De naam verwijst naar het herkomstgebied van het grootste deel van de collectie: Ordovicische zwerfsteenfossielen van Oost-Baltische oorsprong die in Twente en het aangrenzende Duitse Niedergrafschaft Bentheim werden verzameld.

Deze verkiezelde Ordovicische fossielen zijn een karakteristieke bijmenging van het 'oostelijk grind', dat bestaat uit kwartsgesteenten (kwarts, zandstenen, kwartsieten) van overwegend Duitse origine. Het oostelijk grind maakt deel uit van de Formatie van Appelscha (voorheen Formatie van Enschede): een pakket kwarts-

AFBEELDING 2. | Erik Izaks staand naast een vitrine met fossielen uit Estland.

zanden dat in het Midden-Pleistoceen door een uit het oosten stromend riviersysteem in Noord-Oost Nederland werd neergelegd. Op verschillende plaatsen in Twente, vooral op de stuwwal van Wielen-Wilsum-Westerhaar (het zogenaamde WWW-

gebied) hebben zandzuigerijen dit grind aan het oppervlak gebracht. De storthopen vormden het jachtterrein van tientallen verzamelaars, die grote collecties aanlegden van de typische fossielen uit het oostelijk grind: Krijt-sponzen, versteend hout uit het Neo-

AFBEELDING 3. | Vitrine met exemplaren van *Aulocopium aurantium*, de bekendste Ordovicische spons van het WWW-gebied. Links de vitrine met artefacten uit Denemarken en Nederland.

geen, goniatiëten uit het Carboon, maar vooral sponzen, koralen en bryozoën uit het Ordovicium.

Ook Izaks heeft vele jaren verzameld in de Twentse zandzuigerijen. Zijn collectie vormt echter maar een klein deel van wat er in Baltica aan oostelijk-grindfossielen te zien is: het meeste ervan bestaat uit schenkingen of in bruikleen gegeven materiaal.

Het probleem waar verzamelaars van gevorderde leeftijd zich voor gesteld zien: “Waar moet de collectie straks naartoe?” is eerder in Grondboor & Hamer aan de orde gesteld. Een reeks verzamelaars – en nabestaanden van verzamelaars – zag in de loods van Izaks een oplossing van dit probleem. De integere wijze waarop Izaks met de eerste hem geschonken verzamelingen omging – integraal bewaard en in vitrines geëxposeerd – bracht andere verzamelaars ertoe ook hun collecties aan hem toe te vertrouwen. Aldus is in de loop der jaren het aantal oostelijk-grindfossielen in rap tempo gegroeid. Momenteel herbergt Baltica collecties van de volgende verzamelaars: Arie Drent[†], Jack de Bie[†]/Eric Kaptein, Norbert Huuskes, Trieneke Kisjes, Ad Oostlander en Egbert Schaap[†]. Binnenkort komen daar de collecties van Toon Huuskes en Wim Elhorst[†] (deels) bij. De eigen collectie van Izaks bevat een aantal stukken die afkomstig zijn uit de collecties van Albert Eshuis, Frans Kuipers[†] en Beppie Kamphuis.

Uit respect voor de schenkers, maar ook uit praktische overwegingen, heeft Izaks ervoor gekozen deze collecties strikt gescheiden te exposeren: iedere collectie heeft haar eigen vitrine(s) gekregen en blijft als zodanig herkenbaar. Deze aanpak brengt een zekere herhaling met zich mee en bemoeilijkt het overzicht: de diverse vitrines bevatten, naast vele zeldzame stukken, ook steeds hetzelfde standaardrepertoire aan oostelijk-grindfossielen, zodat de Aulocopiums en Astylospongia's over meerdere plekken verspreid liggen. Wie geïnteresseerd is in een bepaald fossiel, bijvoorbeeld een zeldzame spons, zal alle oostelijk-grindvitrines langs moeten gaan. Overigens zijn in elke vitrine de fossielen gegroepeerd neergelegd, zodat vrij snel duidelijk is waar men moet zoeken. De gescheiden opstelling van collecties heeft ook een evident voordeel: het laat zien dat soort-

gelijke fossielen van verschillende vindplaatsen nogal in uiterlijk kunnen verschillen. Zo wijkt het materiaal uit de Leemslagenplas bij Almelo in de collectie De Bie/Kaptein door de donkergrijze kleur opvallend af van de door ijzeroxide beige-bruin gekleurde fossielen uit Wilsum en Itterbeck in de collectie Kisjes.

Een algemene catalogus is er niet en komt er ook niet – het opstellen daarvan zou vele jaren vergen – maar van enkele collecties zijn deelcatalogi aanwezig. Ook is een aantal bijzondere stukken van etiketten voorzien.

Ander materiaal

In Baltica zijn niet uitsluitend oostelijk-grindfossielen te bewonderen;

een groot deel van de collectie bestaat uit Krijtfossielen die in meerdere vitrines zijn uitgesteld. Hier liggen sponzen, door Izaks en zijn zoon Kees gevonden in de groeves Teutonina en Höve in de omgeving van Hannover, naast sponzen uit Coesfeld, Paulmy en Faringdon, zeeegels uit Wüllen, ammonieten en belemnieten uit Velpe, Gronau en Altstätte, en grote ammonieten uit Rheine. Deze fossielen zijn veelal van grote kwaliteit, zoals de sponzen uit Coesfeld, die een lust voor het oog vormen.

Een derde afdeling in Baltica valt in de categorie ‘overig’. Zo'n benaming wekt de indruk dat deze fossielen een

AFBEELDING 4. | *Ammonieten van diverse vindplaatsen.*

AFBEELDING 5. | *Zwerfstenen van Precambrische zandsteen met sporenfossielen.*

AFBEELDING 6. | *Vitrine met plantenfossielen uit het Carboon van Ibbenbüren.*

AFBEELDING 7. | *Krijtsponzen (boven en midden) en Ordovicische sponzen (onder) uit het WWW-gebied, verzameld door Norbert Huuskes.*

onaanzienlijk allergaartje vormen, maar niets is minder waar; de collecties waar ze deel van uitmaken zijn ‘klein maar fijn’. Het gaat om: sporenfossielen in Precambrische zandsteen van Sleeswijk-Holstein; fossielen uit het Ordovicium en Siluur van Estland; fossielen uit het Siluur van Gotland; Paleozoïsche en Mesozoïsche planten-fossielen, geschonken door wijlen Tobias Jannink; plantenfossielen uit het Carboon van Ibbenbüren en de Piesberg; Trias-ceratiden uit Lügden; haaiantanden van Ochtrup; fossielen van kreeften en krabben uit diverse streken; zee-egels uit het Danien van Denemarken; fossielen uit de bruinkoolgroeve Hambach; versteend hout van Hoegaarden; fossielen uit Mioceen en Pliocceen van Kallo, Cadzand en Langenboom; plantenfossielen van Altstätte; zwerfsteenfossielen uit Haddorf en Neuenkirchen en Ordovicische zwerfsteenfossielen van Sylt, geschonken door Jan Laarhuis die ze op zijn beurt had gekregen van Ulrich von Hacht. Wel geen fossielen, maar toch vermeldenswaard, zijn artefacten uit Denemarken en Nederland (Rijckholt en Utrechtse Heuvelrug), in meerderheid geschonken door Herman Akkerman, en een aantal fraaie windkanTERS.

Activiteiten

In de afgelopen jaren is een traditie

ontstaan om één à twee keer per jaar in Baltica een studiebijeenkomst te houden voor oostelijk-grindverzamelaars. In de grootste ruimte staan tafels en stoelen voor ca. 15 mensen, en er is een scherm voor powerpointpresentaties aanwezig. Tijdens de bijeenkomsten worden korte lezingen gehouden en is er gelegenheid om elkaar nieuwe vondsten te tonen. De onderlinge contacten tussen verzamelaars worden door deze bijeenkomsten van een wat informeel karakter zeer bevorderd. Wijlen Freek Rhebergen, de man die de Ordovicische sponzenfauna van Twente minutieus heeft beschreven, was de laatste jaren van zijn leven een regelmatige gast. Doorgaans zijn ook enkele Duitse verzamelaars en paleontologen aanwezig, waardoor de banden met de Duitse verzamelaarswereld eveneens worden versterkt.

Vanwege de enorme hoeveelheid Ordovicische zwerfsteenfossielen die er ligt en de aangename entourage is Baltica sinds een paar jaar ook het hoofdkwartier van een groep paleontologen, amateurs en professionals, die een nieuwe Staringia over Ordovicische verkiezingen van het WWW-gebied voorbereiden. Fossielen uit de collectie kunnen te allen tijde onderzocht worden en Izaks hanteert een ruimhartig uitleenbeleid. Die laag-

AFBEELDING 8. | Freek Rhebergen en Erik Izaks, 2017.

drempeligheid is een verademing vergeleken met de hoge drempels die sommige (nationale) musea voor amateur-onderzoekers opwerpen. Voor wie een indruk wil krijgen wat er allemaal aan fossielen uit de Twentse bodem omhoog is gehaald, is een bezoek aan Baltica een must. Ook kleine groepen zijn welkom. Erik Izaks leidt u graag rond (tel. 06-53917891).

Dank aan Rinus Kostermans, die de foto's bij dit artikel maakte.

AFBEELDING 9. | Een vast onderdeel van de jaarlijkse bijeenkomsten in Baltica is de groepsfoto van de deelnemers. Staand, van links naar rechts: Kees Izaks, Tom Koops, Andrea Rohde, Adrian Popp, Percy van Keulen, Herman Akkerman, Henri Jansen, Frank Rudolph, Geert-Jan Brummer, Harald Rohe, Rolf Smit, Dieter Luttermann. Zittend, van links naar rechts: Rinus Kostermans, Erik Izaks, Trieneke Kisjes, Norbert Huuskes, Paul Hille.